

Referát pro uvedení do problematiky film: Pláč z hrobu

**Jan Šlesinger
Veronika Kameníková**

V rámci párminutového referátu není možné vylicit všechna historická fakta, která předcházela masakru ve Srebrenici. Přesto se pokusíme, ve zestručněné formě, postihnout alespoň nejdůležitější dějinné události 20.století (obzvláště pak 80. a 90. let), neboť bez jejich (alespoň částečné znalosti) si nelze uvědomit síť složitých vztahů, kterými jsou balkánská etnika navzájem propletena.

Během 15.století byla většina území dnešní Bosny a Hercegoviny obsazena Turky. Do té doby se na území BaH vyskytovaly především tyto konfese: katolíci, pravoslavní křesťané a židé. Po příchodu islámu zde začalo docházet k islamizaci a část slovanského obyvatelstva konvertovala k islámu. Ve 20.století náboženství de facto kopíruje etnicitu – tedy Chorvaté jsou katolického vyznání, Srbové pravoslavní křesťané a Muslimové/Bosňáci vyznávají islám. Nárůst nacionalismu je na území BiH spojen s působením Rakouska-Uherska po Berlínském kongresu (1878), kdy dochází k vyprofilování nacionalismu u Srbů a Chorvatů.

Během existence společného státu Srbů, Chorvatů a Slovinců měli dominantní úlohu ve státě Srbové. Muslimové byli považováni buď za islamizované Srby nebo Chorvaty. Během druhé světové války na území BiH působil Nezávislý chorvatský stát pod vedením Ante Paveliće a „jeho“ hnutí Ustaša (= povstalec), který systematicky pronásledoval židy a Srby (Muslimové byli považováni za Chorvaty). Byly vytvořeny koncentrační tábory, které „předčily“ německé koncentrační tábory (při návštěvě německých důstojníků v jednom z táborů byli tito důstojníci „překvapeni“ hrůznými podmínkami v táboře). Na těchto činech se často také podílelo muslimské obyvatelstvo, které vstupovalo do řad Ustašovců. Srbové vytvářeli oddíly četníků, které pronásledovaly převážně muslimské obyvatelstvo.

V posledním roce války přebírá moc komunistické hnutí pod vedením J.B.Tita, které se po válce stává vedoucí silou ve vzniklém státě (Federativní lidová republika Jugoslávie; od roku 1963 pak Socialistická federativní republika Jugoslávie – stát tvořilo 6 republik a 2 autonomní území). Ačkoliv oficiální doktrína proklamovala rovnost všech národů, fakticky docházelo pouze ke konzervaci starých problémů. V šedesátých letech došlo k uznání slovanských Muslimů jako samostatného svébytného národa, což byl důsledek stále silnějšího emancipačního muslimského hnutí v BaH. Později (27.9.1993) sami sebe začali označovat jako Bosňáci, protože označení Muslim získalo na území bývalé Jugoslávie negativní nádech (např. při procesech proti náboženským „fundamentalistům“ v 80.letech).

Místo řešení starých problémů mezi jednotlivými etniky došlo k další konzervaci, když byla přijata v roce 1974 nová ústava Jugoslávie, která přesouvala k jednotlivým republikám více pravomocí. To sice zajistilo Titovi neotřesitelnou pozici až do jeho smrti (1980), kdy mohl lépe ovládat republiková vedení, ovšem po jeho skonu se naplno projeví problémy pramenící z neřešených národnostních vztahů, což bylo umocňováno stále silícími hospodářskými problémy.

V jednotlivých republikách (a autonomních oblastech) sílil nacionalismus a mimo Srbsko a Černou Horu (a částečně i Bosnu a Hercegovinu) se většinová etnika jednotlivých republik prosazovala na úkor ostatních (nejčastěji Srbů) – zejména pak v Kosovu. K radikalizaci Srbů pak přispěl především Slobodan Milošević, který vycítil možnost, jak nasbírat politické body u Srbů. Svými prosrbskými výroky ovšem roztočil spirálu nevraživosti mezi jednotlivými etniky a vše vyvrcholilo při výročí bitvy na Kosově poli (významné místo pro srbskou historii na území dnešního Kosova), kde naznačil možnost ozbrojeného konfliktu.

Při demokratizačním procesu v roce 1990, kdy se v jednotlivých republikách komunisté vzdávali moci a byly vypisovány volby, docházelo k rozčlenění sil v parlamentech podle etnického klíče. V BiH byly do parlamentu zvoleny tyto strany: Strana demokratické akce (v čele s Alijou Izetbegovićem, který se stává prezidentem) – 35,85 %, Srbská demokratická strana (v čele s

Radovanem Karadžićem) – 30% a Chorvatské demokratické společenství (které bylo fakticky řízeno ze záhřebu F. Tudjmanem) – 18,35%. Ačkoli se tyto strany pokusily vytvořit koalici, došlo k jejich rozkolu, protože nebyly schopny se dohodnout na dalším osudu BiH.

14.října 1991 schválil bosenský parlament (po odchodu srbských poslanců) memorandum o vytvoření samostatného státu BiH a 29.2. a 1.3.1992 se uskutečnilo referendum o nezávislosti země (což byla podmínka mezinárodního společenství pro uznání samostatnosti) a dochází k prvním ozbrojeným střetům. Stejně jako v Chorvatsku, i v BiH působí paravojenské jednotky zúčastněných stran, které jsou v případě Chorvatů a Srbů podporovány a vyzbrojovány Chorvatskem a Srbskem. Srbové na počátku konfliktu disponovali dobrou výzbrojí, protože Milosević ovládal Jugoslávskou lidovou armádu (která se sice na nátlak mezinárodního společenství musela stáhnout, ale přenechala vybavení bosenským Srbům), a tak byli bosenští Srbové během konfliktu nejlépe vybavenou stranou, což se projevilo na začátku, kdy se jim dařilo obsazovat rozsáhlá území. Na území bývalé Jugoslávie bylo uvaleno embargo na dovoz zbraní, takže Bosňáci měli problém s obstaráváním zbraní (stejný problém řešili i Chorvaté, kteří část zbraní získali pašováním ze zahraničí do Chorvatska).

Každá strana vstupovala do konfliktu s jinými cíli – zatímco Chorvaté a Srbové se snažili přičlenit ke svému domovskému státu, Muslimové usilovali o zachování existence jednotného státu, protože jinak by to znamenalo přičlenění Muslimů buď ke státu Srbů či Chorvatů (případně existenci malého a slabého státu Muslimů, jehož vyhlídky na přežití by byly nevalné) – Daytonský mír v roce 1995 tedy neuspokojil žádnou stranu – Srbové a Chorvaté se nemohli připojit ke „svým“ státům a Bosňáci jednotného státu také v podstatě nedosáhli. Jakékoliv rozdělení země na začátku války navíc komplikovala skutečnost, že jednotlivá etnika byla rozmístěna (v podstatě) rovnoměrně po celém území – situace, kdy jednotlivé části BiH obývá pouze jedno etnikum, vznikla až v průběhu konfliktu jako důsledek etnických čistech a existencí vnitrostátních úprchlíků.

- 5.4.1992 se koná v Sarajevu demonstrace proti zhoršující se situaci v zemi; před parlamentem začala ochranka srbských poslanců střílet do davu
- 6.4.1992 ES uznává nezávislost BiH – jako reakce vytváří Srbové Srbskou autonomní oblast
- květen 1992 – obklíčeno Sarajevo (srbské jednotky jej po celou dobu války ostřelují)
- červen 1992 – na nátlak mezinárodního společenství odchází Jugoslávská lidová armáda – Srbové vytváří Armádu Republiky srbské (vedenou Ratkem Mladićem); proti ni jsou zatím spojenci Chorvaté (vytváří armádu s názvem Chorvatská rada obrany) a Muslimové (ti vytváří Armádu Bosny a Hercegoviny)
- 23.5.1992 BiH členem OSN
- červen 1992 – v zemi se začínají rozmísťovat jednotky UNPROFOR
- léto 1992 – Srbové vytváří první koncentrační tábory pro muslimské obyvatelstvo
- do oblasti Srebrenici se stahuje stále více uprchlíků (Muslimům se podařilo v dubnu 1992 vyhnat srbské polovojenské jednotky) – takových muslimských enkláv v průběhu bojů existovalo více
- 1992/1993 – Srbové ovládají 2/3 území BiH
- leden 1993 – Muslimové podnikají z enkláv protiútok (dochází k zločinům na Srbech - civilistech); Srbové na to v březnu reagují protiofenzivou. S ohledem na velké množství uprchlíků v enklávách vyhlašuje Rada bezpečnosti OSN města Srebrenica, Sarajevo, Tuzla, Bihać (součást tzv. Bihaćské kapsy), Goražde a Žepa za bezpečné zóny
  - jednotky UNPROFOR měli monitorovat situaci; sílu mohli použít jen v sebeobraně
- duben 1993 – rozpad koalice mezi Chorvaty a Bosňáky; vzájemné boje mezi bývalými spojenci
- leden 1994 – do BiH přichází pravidelné jednotky chorvatské armády vyslané F. Tudjmanem.
- 1.3.1995 uzavřen mír mezi Chorvaty a Bosňáky (především díky nátlaku USA na Chorvatsko)
  - 1994/1995 – dojednáno čtyřměsíční příměří – všechny strany toho využily k přípravě ofenzív
- červenec 1995 – srbským jednotkám se podařilo proniknout do bezpečné zóny Srebrenica a Žepa
- srpen 1995 – letecké bombardování srbských pozic USA a zahájena ofenzíva bosňáckých a

chorvatských sil proti Srbům

- říjen 1995 – příměří
- 1.11.1995 – mírová konference v Daytonu

<http://www.euforbih.org/eufor/> - jednotky EU působící v BiH

<http://www.icty.org/> - mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

<http://www.ccbh.ba/eng/> - Ústavní soud BiH (v sekci „texts“ je Ústava BiH)

<http://www.unprofor.cz> – stránky českých veteránů UNPROFOR (v sekci fotogalerie jsou osobní fotky účastníků z mise)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprofor.htm> – oficiální text OSN o misi UNPROFOR

<http://www.fbihvlada.gov.ba/english/index.php> – stránky vlády BiH

Pro bližší seznámení s historickými souvislosti jsou vhodné publikace od doc. Ladislava Hladkého z brněnské Filosofické fakulty.